

“UDGANGSBØN”

Det er vigtigt for både pædagogernes og børnehaveklasseledernes bagland at understrege, at dette projekt ikke lykkes med ord alene.

Det må følges op af handlinger, så der følger TID og kurser med fra myndighedernes side.

OVERGANGEN FRA BØRNEHAVE TIL SKOLE

BUPL, DLF og Børnehaveklasseforeningen

Denne pjece er udgivet april 2005
af BUPL, DLF og Børnehaveklasseforeningen

ISBN: 87-7738-157-2

Redaktion og layout: BUPLs kommunikationsafdeling

Illustrationer er fra bogen Liv og Læring - i pædagogiske kontekster
BUPL 1999.

Tryk: Fihl-Jensen Grafisk Produktion A/S

Læs mere om emnet i:

Lise Buhr (red.): Børnehaveklassen - en del af helheden.
Kroghs Forlag, 2003

Daniela Cecchin og Inge S. Larsen: Pædagogiske forbindelser -
Kontinuitet mellem børnehave, skole og fritidsordning. BUPL 2002

Daniela Cecchin: Min vej til skolen er fuld af huller - i tidsskriftet Nul
til fjorten nr. 2, 2003

Leg og lær - En guide om pædagogiske læreplaner.

Ministeriet for familie- og Forbrugeranliggender.

Serviceloven § 8 og §8a samt

Undervisningsministeriets Bekendtgørelse om børnehaveklassen.

Fælles mål - Faghæfte 25.

Nyttig information desuden på:

www.boernehaveklasseforeningen.dk

www.bupl.dk

www.dlf.org

B U P L

FORORD

Der er brugt mange positive ord om den vigtige overgang fra daginstitution til skole. Det er ord som "helhed", "brobygning" og "sammenhæng", men det er også vigtigt at få begreber som "kulturmøde" og "værdidebat" i spil, for overgangsprocessen er ikke alene børns farvel til børnehaven og goddag til skolen. Det er også en afklaring af og dialog om pædagogiske principper og metoder.

Daginstitution, skole og fritidsordning deltager både hver for sig og sammen i børns skolestart. En fælles pædagogisk planlægning giver de bedste forudsætninger for samarbejdet om børns udvikling og læring i skolestarten.

Med indførelse af pædagogiske læreplaner i Lov om Social Service og udsendelse af Bekendtgørelse om Indholdet i Børnehaveklassen er der taget overordnede politiske beslutninger om denne del af børns liv. De to lovsæt beskriver umiddelbart sammenlignelige værdier. Derfor er der nu nye muligheder for kontinuitet i børns institutionelle historie.

Den enkelte pædagog eller børnehaveklasseleder står imidlertid ikke alene med opgaven og ansvaret. Samarbejdet om børns udvikling og læring i skolestarten i en kommune eller et distrikt involverer f.eks. kommunens pædagogiske konsulenter og indskolingskonsulenter og - ikke mindst - forældrene, som har medindflydelse i både daginstitution og skole.

Det er vigtigt, at alle parter fra starten inddrages i beslutninger om rammer og målsætninger for, og indhold i arbejdet, og vi ønsker med denne pjece at sætte gang i den praktiske udformning og indholdsbeskrivelse.

Vi beskriver på fem niveauer nogle af de forudsætninger, man bør forholde sig til i daginstitution og skole, når man skal samarbejde om børns skolestart.

Pjecen kan læses på flere måder: Man kan læse ganske almindeligt, dvs. lodret, så man afsnit for afsnit kan se beslutningsgange, formål og målsætning for henholdsvis børnehaven og skole. Man kan også læse vandret og på den måde umiddelbart se forskelle og ligheder i struktur, indhold og metode. På den måde er samarbejdet på tværs allerede i gang.

God arbejdslyst.

Venlig hilsen

Lise Buhr, formand for Børnehaveklasseforeningen

Birgit Elgaard, formand for BUPL, forbundet for pædagoger og klubfolk

Anders Bondo Christensen, formand for DLF, Danmarks Lærerforening

DEN FÆLLES OPGAVER

børnehaven

staten

ServiceLovens § 8 beskriver formålet med dagtilbudene og den ny §8a om Pædagogiske Læreplaner præciserer derudover, at det enkelte dagtilbud skal sætte fokus på og arbejde med børns læring og udvikling. Den enkelte daginstitution definerer egne mål og metoder og fastlægger, hvordan man vil arbejde med opgaven. I bemærkninger til loven hedder det, at arbejdet med læring skal bidrage til at sikre en harmonisk overgang til fritidsliv og skole. Daginstitutioner har altså en opgave og et medansvar i relation til børns skolestart.

kommunen

Kommunerne angiver rammerne for, at der kan skabes en dialog mellem daginstitution og skole. Betingelserne er forskellige i de forskellige kommuner, og kommunens struktur påvirker rammerne for samarbejdet. I nogle kommuner er strukturen for samarbejdet f.eks., at daginstitutioner i et bestemt distrikt refererer til en bestemt skole. Dette kan give samarbejdet et mere kvalificeret og langsigtet perspektiv. Det giver samtidig mulighed for at daginstitutionerne kan føre en løbende dialog om deres fælles opgave og udvikle deres pædagogik i relation til børns overgang.

familien

Gennem forældrebestyrelsen kan forældrene være med til at prioritere det pædagogiske arbejde ved børns overgang fra børnehave til skole og fritidsordning. Forældrebestyrelsen skal ifølge loven godkende og evaluere institutionens pædagogiske læreplan. Den kan omfatte målsætninger i relation til børns skolestart.

daginstitutionen

Den enkelte daginstitution kan i sine pædagogiske målsætninger beskrive, hvordan man vil organisere og realisere arbejdet med overgangen og samarbejdet med skole og fritidsinstitution. Institutionslederen har det overordnede ansvar for arbejdet.

pædagogikken

Det pædagogiske arbejde i daginstitutionen bygger på omsorg og tryghed, og det skal skabe rum for børns udvikling, læring og samfundsmæssig dannelse. Institutionens pædagogiske læreplan er en oplagt ramme for at beskrive, hvordan man vil give børn mulighed for at medbringe relevante oplevelser og erfaringer ved overgangen til skole.

skolen

Folkeskolelovens § 11 beskriver børnehaveklassens opgave, og i Bekendtgørelse om børnehaveklassens indhold og mål hedder det, at "Undervisningen i børnehaveklassen skal skabe sammenhæng både mellem børnenes overgang fra hjem og dagtilbud til skolen og mellem børnehaveklasse, de efterfølgende klassetrin og skolefritidsordning/dagtilbud"

Undervisningsministeriet har med publikationen "Fælles Mål - Faghæfte 25 - Børnehaveklassen" beskrevet, hvordan man kan arbejde med opgaven.

De kommunale målsætninger er grundlag og sætter rammer for omfang og indhold af brobygning mellem daginstitution og skole. Betingelserne for at kunne løse opgaven skal fremgå af lokale aftaler. En fælles temadag om målsætninger kan være igangsætter for den pædagogiske og værdibaserede dialog, som er udgangspunktet for et godt samarbejde.

Folkeskoleloven beskriver forpligtelsen til samarbejde med forældrene og forældres indflydelse gennem skolebestyrelsen. Forældres oplevelse af deres barns daginstitution og deres kendskab til skolen før indskrivning til børnehaveklassen har imidlertid betydning for skolevalg, og via hjemmesider og besøg kan de få et første-håndssindtryk af deres barns kommende skole.

skolen

Skolelederen har det overordnede ansvar for at brede den pædagogiske debat om skolestarten ud til hele skolen. Skolens værdigrundlag bør afspejle de pædagogiske målsætninger for overgangen fra daginstitution og modtagelse af nye børn.

Med udgangspunkt i den fælles grunduddannelse har de ansatte i børnehaveklassen og i dagtilbud en fælles viden om børns almene udvikling. "Undervisningen i børnehaveklassen skal tage udgangspunkt i og videreudvikle færdigheder, viden og erfaringer, som børnene har tilegnet sig i familien, dagtilbud og fritid", hedder det i bekendtgørelsen om børnehaveklassen. Skoleledelsen har sammen med børnehaveklasselederen ansvaret for, at undervisningen kan gennemføres på dette grundlag.

SAMARBEJDETS RAMMER

børnehaven

staten

Institutionens pædagogiske læreplan skal ifølge loven som minimum indeholde overordnede målbeskrivelser inden for følgende seks temaer:

1. Barnets alsidige personlige udvikling
2. Sociale kompetencer
3. Sprog
4. Krop og bevægelse
5. Naturen og naturfænomener
6. Kulturelle udtryksformer og værdier

Målene kan beskrives enkeltvis eller ved at behandle flere temaer sammen.

skolen

Ifølge bekendtgørelsen skal undervisningen i børnehaveklassen som minimum omfatte følgende temaer:

1. Sprog og udtryksformer
2. Naturen og naturfaglige fænomener.
3. Det praktiske musikke
4. Bevægelse og motorik
5. Sociale færdigheder
6. Samvær og samarbejde.

kommunen

Kommunen har ansvaret for at sikre rammer og betingelser for arbejdet med de pædagogiske læreplaner og støtte institutionerne i deres arbejde. Kommunen kan prioritere samarbejdet om børns overgang fra daginstitution til skole.

Studiegrupper, kursusforløb og efteruddannelse kan give basis for, at samarbejdspartnerne i skolestarten har en fælles viden om børnehaveklassens opgave. Det er med til at sikre, at "lærere, pædagoger og børnehaveklasseledere i fællesskab og sammen med forældrene agerer målrettet i forhold til barnets overgange fra børnehave til børnehaveklasse, fritidsordning og de efterfølgende klassetrin", som det hedder i Undervisningsministeriets faghæfte 25.

familien

På flere måder kan man inddrage forældrenes viden i planlægning af pædagogiske overgangsaktiviteter i relation til de seks temaer i pædagogiske læreplaner. Pædagoger kan inddrage forældrene i forberedelse af børns skolestart ved hjælp af interviews, samtaler, fællesmøder, forældrefortællinger om børnene eller andre aktiviteter. Institutionen har ansvaret for at organisere forældredeltagelsen.

Fælles forældremøder for skole og daginstitution forud for indskrivning kan skabe plads til udveksling og afstemning af forventninger. Når barnet er tilmeldt skolen, kan forældre gennem skolebestyrelsen komme med forslag til lokale læseplaner, deltage i skolens værdidebat og udarbejde principper for den grad af samarbejde, der skal ske i skolestarten. Med pjecen "Velkommen i Børnehaveklasse" har undervisningsministeriet givet forældrene et godt grundlag for at bakke op om at skabe helhed, sammenhæng og kontinuitet.

daginstitutionen

Daginstitutionens arbejde med pædagogiske læreplaner og skolestart foregår gennem pædagogiske aktiviteter - ikke undervisning. Arbejdet kan løbende planlægges, dokumenteres og evalueres i samarbejdet med børnene. Enkelte aktiviteter og projekter kan derudover planlægges og realiseres i samarbejdet med børn og voksne på skolen og fritidsinstitutionen.

skolen

Skolens størrelse og struktur indvirker på samarbejdet. Samarbejde med SFO-pædagoger og lærere giver mulighed for daglig dialog. Teamarbejde kan understøtte den pædagogiske udvikling af skolestart, og der kan etableres fleksible arbejdsgange for bl.a. at åbne for besøg i daginstitutionen.

pædagogikken

De pædagogiske læreplaner er en oplagt pædagogisk reference i arbejdet med overgang til skolen. Både indholdet i de pædagogiske aktiviteter/projekter og de pædagogiske processer rummer emner, der er relevante for planlægning af overgangen. Indholdet fortæller om, hvad børnene har været optaget af, gjort sig erfaringer med og opbygget viden om. Processerne siger noget om, hvordan børnene har deltaget, arbejdet og samarbejdet i projekterne.

Børnehaveklasseledernes årsplan kan inddrage kendskabet til daginstitutionernes arbejde med de seks temaer og dermed tage udgangspunkt i børnenes viden og erfaringer. Årsplanerne kan også indgå i dialogen med skoleledelsen, pædagoger, forældre og lærere om de fælles opgaver.

PÆDAGOGIKKEN I HVERDAGEN

børnehaven

staten

Den enkelte institution planlægger og udformer arbejdet i relation til de seks temaer i den pædagogiske læreplaner og også overgang fra børnehave til skole. Som inspiration har Socialministeriet udgivet pjecen Leg og Lær og en artikelsamling om de enkelte temaer, udarbejdet af en ekspertgruppe. Learning Lab Denmark har udgivet publikationen Guldguiden med erfaringer fra en række projekter om læring.

skolen

'Leg skal udgøre et centralt element i undervisningen med vægt på legens egenværdi og læring gennem leg og lignende aktiviteter. Undervisningen i børnehaveklassen skal tage udgangspunkt i og videreudvikle færdigheder, viden og erfaringer, som børnene har tilegnet sig i familie, dagtilbud og fritid.' (Bekendtgørelse om børnehaveklassen)

kommunen

Kommunerne kan aktivt støtte arbejdet med overgang ved at skabe fora, hvor pædagoger og lærere kan mødes og drøfte pædagogiske spørgsmål og muligheder for samarbejde om børnene. I dette arbejde er de pædagogiske konsulenter vigtige medierende figurer og udviklingsagenter.

Nogle kommuner benytter særlige modeller som ramme og støtte til institutionernes arbejde. Det er vigtigt at disse modeller er så fleksible, at institutionerne selv kan forme processen ud fra specifikke behov og interesser.

Kursusudbuddet lokalt skal afspejle og understøtte børnehaveklassens opgave. Indskolings/pædagogiske konsulenter kan bidrage til, at opdateret viden formidles og udnyttes, og kommunen skal skabe grundlaget for erfaringsudveksling skolerne imellem. Ligeledes kan samarbejde med PPR være med til at støtte og forberede overgangen fra dagtilbud til skole.

familien

Samarbejdet om børns udvikling og læring i overgangen kvalificeres yderligere ved at inddrage forældrene i forberedelse af deres børns skolestart. Samarbejdet kan med fordel tage udgangspunkt i børns forestillinger om og forventninger til skolen.

Skolen skal samarbejde med forældrene om børnenes personlige og faglige udvikling. Som aktive deltagere i deres barns institutionsliv, er forældrene med til at fastholde værdien af barnets tidligere erfaringer fra daginstitution og hjem. En daglig snak med barnet om dagens begivenheder, og forældrenes handling på fælles ansvar, vil understøtte skolens opgave med at skabe en god skolestart. Ved at vise barnet, at de anerkender skolens adfærdsregler og værdigrundlag, tager forældrene medansvar for, at barnet oplever overgangen fra daginstitution til skole som noget spændende og overskueligt.

daginstitutionen

Med udgangspunkt i virksomhedsplanen og den pædagogiske læreplan kan institutionen tage initiativ - og komme med forslag - til, hvordan man inddrager forældrene i drøftelser om børns skolestart. Sammen med repræsentanter fra skolen og fritidsordningen kan man finde frem til måder at skabe betydningsfulde forbindelser mellem det børnehaveliv, børnene skal til at forlade, og det skoleliv, de skal hen til. De lokale forhold har indflydelse på mulighederne og aktiviteternes karakter og omfang.

skolen

Fælles stillingtagen til mobning, støtte til to-sprogede, tidlig indsats for udsatte børn og "den gode klassesdannelse" kan understøtte overgangen fra daginstitution til skole. Sociale arrangementer på tværs af faggrupper og fællesarrangementer for de samarbejdende institutioner sikrer kendskab til og forståelse for hinandens arbejdsfelt og øger indsigten i rammerne for barnets liv uden for skolen. Prioritering af samarbejdsopgaven fremgår af arbejds- og mødeplaner, ligesom der i skemalægningen tages hensyn til evt. faste mødedage med daginstitutioner eller dage/perioder med 'jobbytte.'

pædagogikken

De pædagogiske overvejelser i relation til overgangen kan knyttes til begrebet pædagogisk kontinuitet. Overgangen fra et sted til et andet kan blive mere tryk og meningsfuld for barnet, hvis barnet kan bringe vigtige oplevelser, viden og erfaringer med over til det nye sted, og hvis det der bliver mødt og anerkendt som en person med en historie. Det pædagogiske arbejde kan med fordel koncentrere sig om at udforske, behandle og konkret dokumentere emner, som særligt optager og engagerer børnene. Begrebet pædagogisk kontinuitet inddrager barneperspektivet, så børns interesser, engagementer og betydninger er ledetråde i arbejdet.

I børnehaveklassen er det barnet selv, der er med til at definere sin rolle i forhold til sine nye kammerater. Kontinuitet indebærer, at arbejdet i klassen tager afsæt i og bygger videre på det, barnet allerede ved, kan og kender. Eksempler på børnenes viden og erfaringer er tegninger, fotos, eller andet dokumentationsmateriale fra tiden før skolestart. Derved bliver det enkelte barns historie, potentialer og ressourcer fremhævet og gjort værdifulde i det sociale og faglige fællesskab. Indsamling af dokumentation kan fortsætte i børnehaveklassen til brug for det videre skoleforløb.

IDEER OG FORSLAG

”Fra far og mor”

I forbindelse med skolestart inviteres forældre til et workshop, hvor de udsmykker omslaget til et større hæfte eller en mappe, der skal bruges til opbevaring af deres barns bedste og mest betydningsfulde tegninger, billeder og andre kreationer. De forskelligt udsmykkede mapper er forældrenes personlige gave-overraskelse til deres børn. Det er børnehaveklasselederens ansvar, at alle børn har en smuk mappe.

” Det er min klasse”

Børnene medbringer udvalgte plakater, tegninger og billeder til at udsmykke klasselokalet med. Børnene fortæller hinanden om, hvad de har med og hvorfor, så de på den måde kan lære hinanden og hinandens interesser at kende.

”Tak for sidst”

Børnehaven inviteres til et kulturelt møde, f.eks. generalprøve på et teaterstykke i børnehaveklassen. Bagefter sender børnehavebørnene takkekort-tegninger til skolebørnene.

”Jeg har noget at fortælle”

Børnehaveklassebørnene tegner og fortæller om ugens bedste oplevelse og får hjælp til at beskrive det skriftligt. Børnene udvælger tegninger og fortællinger fra f.eks. den første måned. De kopieres til den ”gamle” børnehave. Fortællebogen kan også bruges i den videre dialog med forældre og kommende lærere.

Udstilling

I både børnehave og børnehaveklasse tegner, maler og modellerer børnene ud fra et tema af fælles interesse – og den fælles udstilling starter med en fernisering.

Besøgsdage

Sammen med børnene planlægges og organiseres gensidige besøg i børnehave og skole. Børnene er aktive som foto- eller videoreportere, interviewerere, børneguidere og fortællere. Også souvenirs fra besøgene kan indgå i det videre arbejde.

Tegne/fortællingsstafet

Børnehavebørnene sender udvalgte tegninger til børnehaveklassebørnene, som de gennemgår og kommenterer. Skolebørnene digter en fortælling, hvor tegningerne indgår. Materialet hæftes sammen til en ”bog” og sendes tilbage til børnehavebørnene.

Pædagogisk kuffert

Daginstitutionens pædagogiske læreplan og udvalgte, relevante dokumentationer for det pædagogiske arbejde i børns sidste år i børnehaven samles af pædagogerne. En tilsvarende ’kuffert’ kan anvendes fra børnehaveklasse til det videre skoleforløb

Erindringskuffert

Børnekufferten kan indeholde værdifulde materialer, genstande, foto, tegninger m.m., som barnet ønsker at have med over i skolen som minder fra tiden i børnehave. Materialet relaterer sig til barnets tidligere oplevelser og erfaringer og kan på forskellige måder være kilde til viden, erfaringer, leg, erindringer eller til tryghed.

Send et postkort

Pædagogen skriver kort sammen med barnet over temaet: Det vil jeg savne i børnehaven. Det glæder jeg mig til i skolen. Postkortene hænges på en tørresnor i børnehaveklassen ved skolestart.

Fælles legedag

Børnene er med til at udvælge fælleslege fra henholdsvis daginstitution og skole, og alle leger sammen i skolens gymnastiksal eller på børnehavens udeareal.

Barnets spørgeskema til forældrene

I børnehaven udfylder forældre et skema med barnets fødselsvægt, længde, første ord, yndlingsang, favoritmad, bedste legetøj o.s.v. Barnet er med til at finde på flere emner. Skemaet følger med i skolen og bruge i forbindelse med kufferten.

Overleveringssamtalen

Børnehavens pædagoger og børnenes forældre holder et møde med børnehaveklasselederen, hvor de formidler den viden og de oplysninger om barnets liv, som de finder relevante for en god skolestart.